

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEM ARCHIEF AAN DE SINT-KATHARINASTRAAT EN DR. F. DE WACHTERLAAN TE PUURS (ANTWERPEN)

VERSLAG VAN RESULTATEN



ABO Archeologische Rapporten 857

Rapport opgemaakt door: Anna De Rijck



Kontichsesteenweg 38

B-2630 Aartselaar

februari 2019

Dossiernr: 25289

OE: 2018L163

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Sint-Katharinastraat en Dr. F. De Wachterlaan te Puurs (Antwerpen)

Auteur

Anna De Rijck

Projectnummer

- 25289 (intern)
- 2018L163 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Aartselaar, januari 2019

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 857

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Versies		
Versie	Datum	Status
V0	December 2018	Interne draft
V1	December 2018	Externe draft/Definitieve versie
V2	Februari 2019	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Anouk Van der Kelen
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen
Director	Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	6
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte)	6
1.1	Thesaurus	6
1.2	Administratieve gegevens.....	6
1.3	Doel van het onderzoek.....	7
1.4	Aanleiding van het onderzoek	7
1.5	Afbakening onderzoeksgebied.....	8
1.6	Onderzoeksstrategie.....	8
2	Aard van de bedreiging.....	9
2.1	Huidige situatie.....	9
2.2	Toekomstige situatie	10
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	12
3.1	Topografische situering	12
3.2	Bodemkundige situering.....	16
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	22
4.1	Historisch kader	23
4.2	Inventarissen onroerend erfgoed	23
CAI	24	
4.3	Recent archeologisch onderzoek.....	26
4.4	Cartografische bronnen.....	26
4.5	Recente landschapsveranderingen.....	33
5	Besluit.....	35
5.1	Interpretatie en datering	35
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	36
5.3	Samenvatting.....	36
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening.....	38
7	Bibliografie.....	39
7.1	Literaire bronnen.....	39
7.2	Websites.....	39

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: : Orthofoto met aanduiding van het studiegebied	8
Figuur 2: Inplantingsplan toekomstige situatie (Initiatiefnemer 2018)	11
Figuur 3: Topografische kaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied	12
Figuur 4: DHM (uitzoom) met aanduiding van het studiegebied.....	13
Figuur 5: DHM (inzoom) met aanduiding van het studiegebied.....	13
Figuur 6: Orthofoto met aanduiding van de locatie van de hoogteprofielen	14
Figuur 7: Hoogteprofielen (W-O: boven, Z-N: onder).....	14
Figuur 8: Hillshade met de aanduiding van het studiegebied.....	15
Figuur 9: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied	16
Figuur 10: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 3)	18
Figuur 11: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied	18
Figuur 12: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:1) met aanduiding van het onderzoeksgebied	19
Figuur 13: Bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (erosiepotentieel verwaarloosbaar (groen), erosiepotentieel zeer laag (licht groen))	20
Figuur 14: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw)	21
Figuur 15: Tabel met geraadpleegde bronnen	22
Figuur 16: Weergave van de meldingen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed	23
Figuur 17: Overzichtstabel bouwkundig erfgoed in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied	24
Figuur 18: Overzichtstabel CAI	24
Figuur 19: Alle CAI-waarden binnen een straal van 1km	25
Figuur 20: CAI-waarden op Digitaal Hoogte Model	25
Figuur 21: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied	27
Figuur 22: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied	28
Figuur 23: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (detail)	28
Figuur 24: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied	30
Figuur 25: Vandermaelen kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied	31
Figuur 26: Poppkaart met de studiegebied	32
Figuur 27: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1971) met weergave van het studiegebied.....	33
Figuur 28: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1979-1990) met weergave van het studiegebied.....	34

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Puurs, grondopslagplaats, steentijd, ijzertijd, middeleeuwen, nieuwe tijd

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2018L163
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	Heraanleg Sint-Katharinastraat en omgeving
- Straat + nr.:	Sint-Katharinastraat z.n. (tussen 19 en 29) – Dr.F.De Wachterlaan z.n. (tussen 68 en 70)
- Postcode :	2870
- Fusiegemeente :	Puurs
- Land :	België
Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	147024.7214136318943929,196648.9567465807194822 : 147373.4592634950531647,196782.9560620659904089
Kadaster	
- Gemeente :	Puurs
- Afdeling :	2
- Sectie :	B
- Percelen:	35m, 35n, 35s, 36e, 149h2, 150c, 35rpartim, 153e, 155c
Onderzoekstermijn	Januari 2019

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein, is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de initiatiefnemer. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

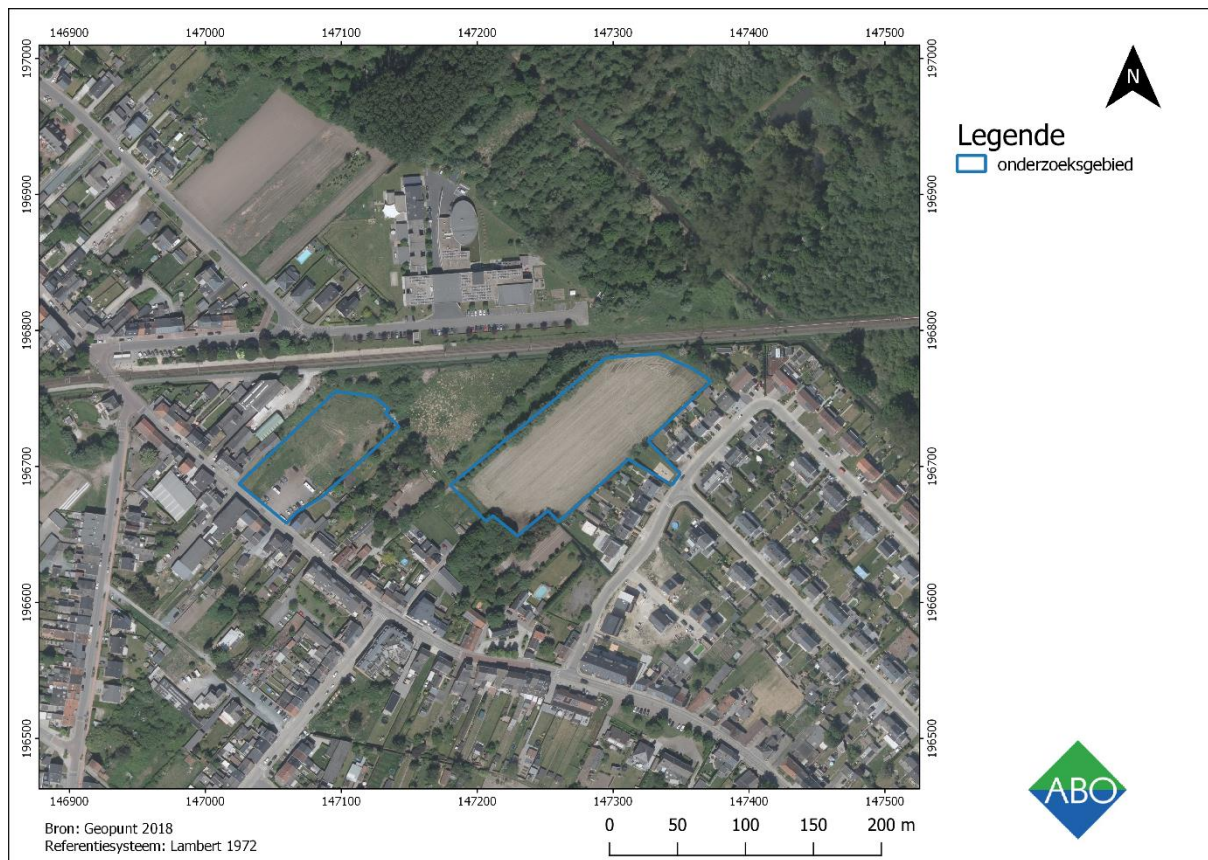
1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

De archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer naar aanleiding van de geplande werken te Puurs, Sint-Katharinastraat en Dr. F. De Wachterlaan. Hier zullen immers 2 grondstockageterreinen worden voorzien.

De beoogde werken worden beschouwd als een ingreep in de bodem deels binnen een woon- of recreatiegebied. Doordat de ingreep in de bodem de 3.000m² (totale oppervlakte ca. 1,7ha) overschrijdt, moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan de aanvraag van stedenbouwkundige handelingen in het kader van een omgevingsvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet).

1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied is enerzijds gelegen aan de Sint-Katharinastraat tussen de huisnummers 19 en 29 op de percelen 35m, 35n, 35s, 36e, 35rpartim en 155c en anderzijds aan de Dr. F. De Wachterlaan tussen huisnummers 68 en 70 op de percelen 149h2, 150c en 153e.



Figuur 1: : Orthofoto met aanduiding van het studiegebied

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe werd zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het onderzoeksgebied (zie Figuur 1) met een totale oppervlakte van ca 1,7ha is vandaag enerzijds op het westelijke gedeelte in gebruik als braakliggende grond (ca 5.300m²) inclusief een kleine verharde zone met gebroken asfalt in het zuiden die als parking fungeert (850m²); anderzijds ter hoogte van het oostelijke gedeelte (ca 12.000m²) als akkerland dat met een klein perceel grasland (ca 110m²) is verbonden met de F.De Wachterlaan.

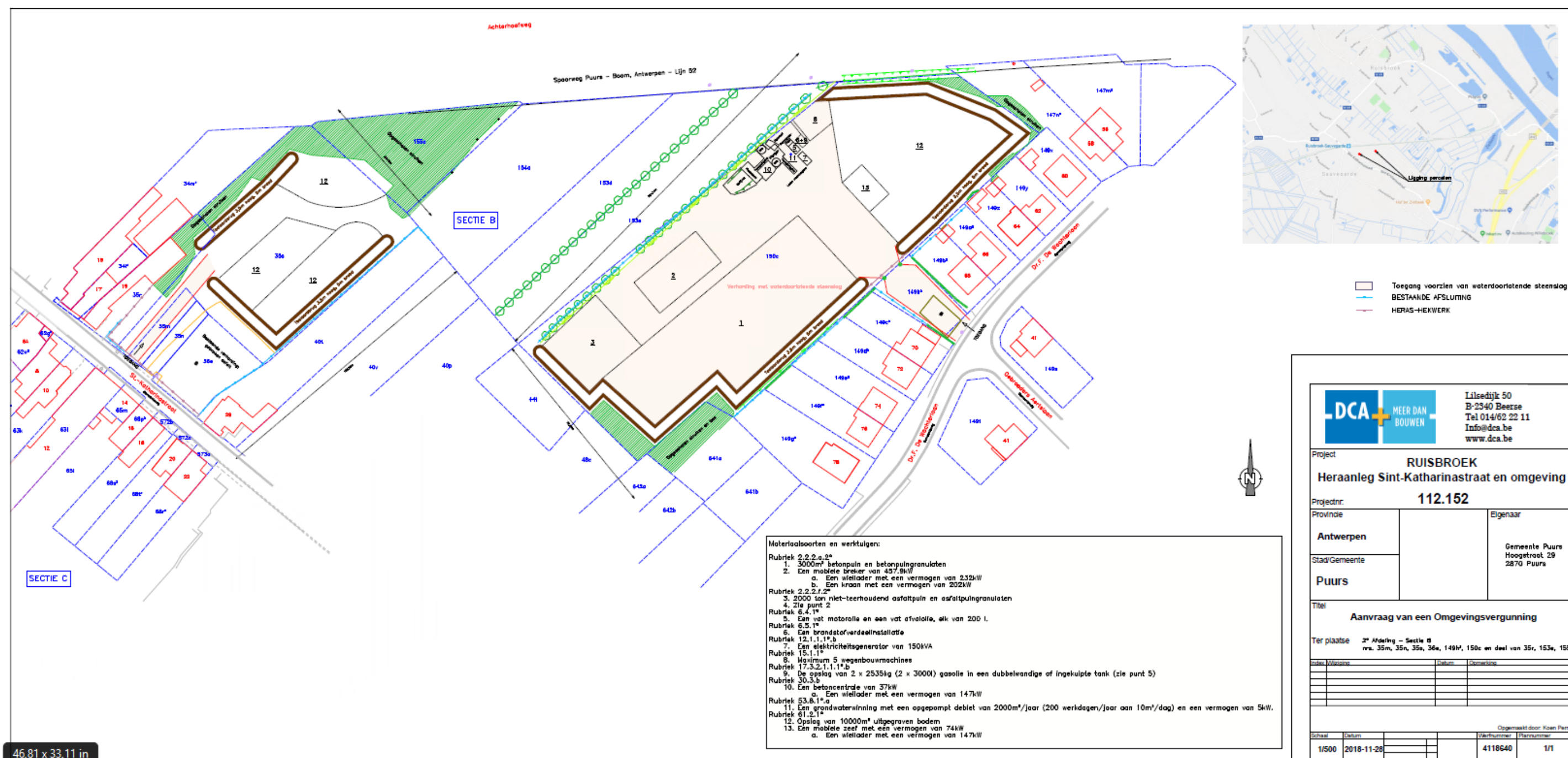
Het plangebied bevindt zich in de driehoek tussen de spoorweg, de Sint-Katharinastraat en de Dr. F. De Wachterlaan. Ten noorden van beide gedeelten van het onderzoeksgebied komt de spoorweg tussen Puurs en Boom voor. Ten zuiden bevindt zich de Sint-Katharinastraat en ten oosten de Dr. F. De Wachterlaan.

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De geplande werken houden een inrichting als grondstockageplaats en werfzone in. Deze wordt gevisualiseerd in Figuur 2. Dit plan zal ook worden toegevoegd als bijlage om de leesbaarheid te optimaliseren.

Ter hoogte van het westelijke gedeelte van het onderzoeksgebied (Sint-Katharinastraat, oppervlakte van 5.332m²) zal enkel de teelaarde worden afgegraven (tot ca 40cm –MV), een geotextiel worden gelegd en aangevoerde grond worden gestockeerd.

Ter hoogte van het oostelijke deel van het onderzoeksgebied (Dr. F. De Wachterlaan, oppervlakte van 12.084m²) zal eveneens de teelaarde worden afgegraven (tot ca 40cm –MV). Het noordelijke derde hiervan zal eveneens enkel dienen als grondstockageplaats, het zuidelijke tweederde als verharde werfzone waarop zich een installatie met diverse machines zal bevinden die beton verkleint en omzet in bruikbaar cement. Geen van deze tijdelijke structuren zal een bodemingreep dieper dan de afgegraven teelaarde vergen. Wel zal er met zekerheid compactie van de ondergrond optreden.



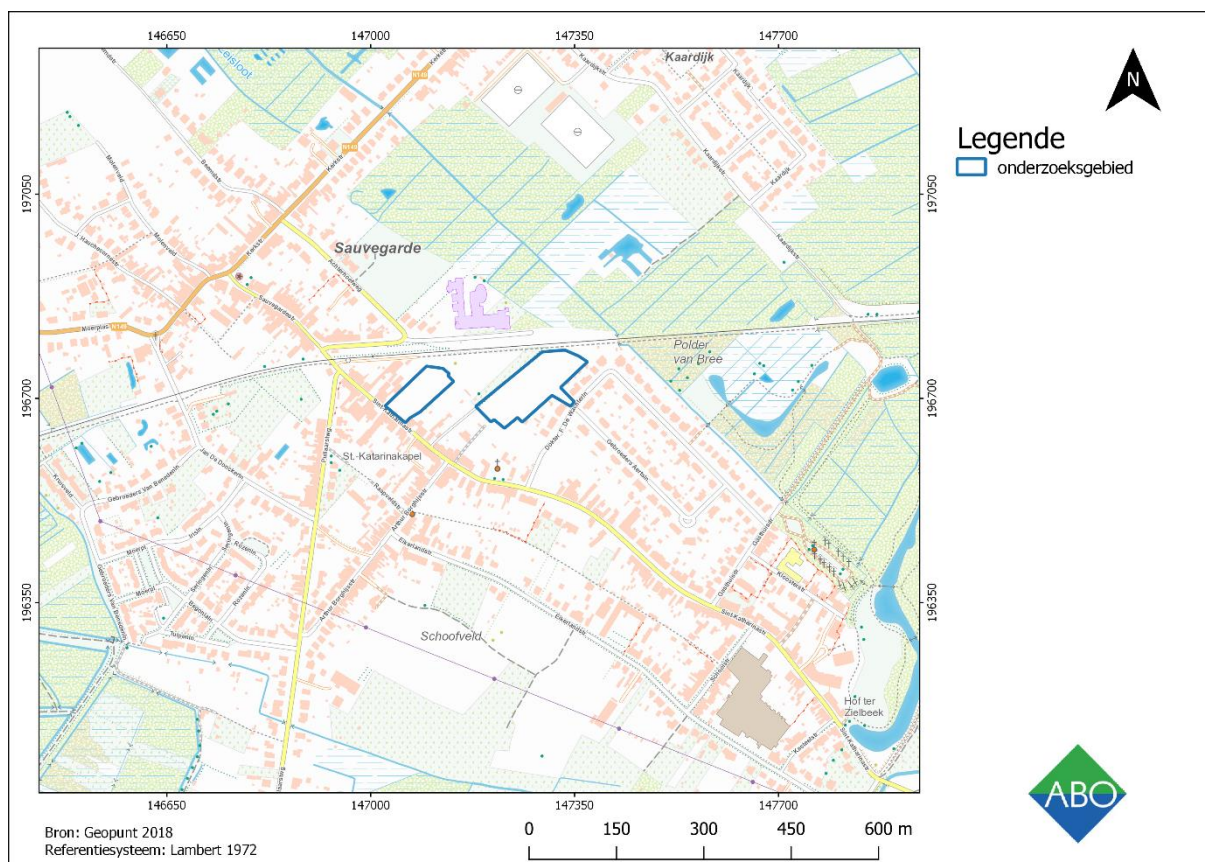
Figuur 2: Inplantingsplan toekomstige situatie (Initiatiefnemer 2018)

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

Het onderzoeksgebied bevindt zich in de wijk Sauvegarde in het dorp Ruisbroek de welke een deelgemeente van Puurs is. Enkele kilometers naar het westen komt de gemeente Puurs zelf voor en op een kilometer ten noordoosten stroomt de Rupel. De wijk Sauvegarde wordt zowel in het oosten als westen begrensd door beboste arealen. Buiten de bewoonde of beboste gebieden komt nog redelijk wat landbouwgrond voor.

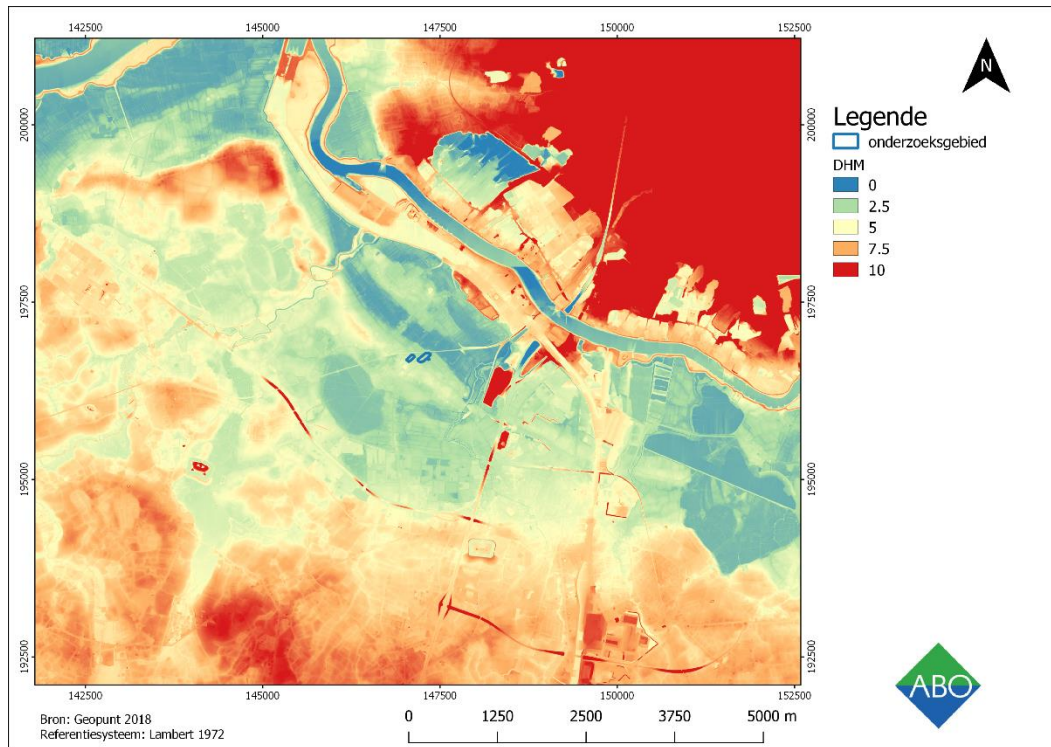


Figuur 3: Topografische kaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied

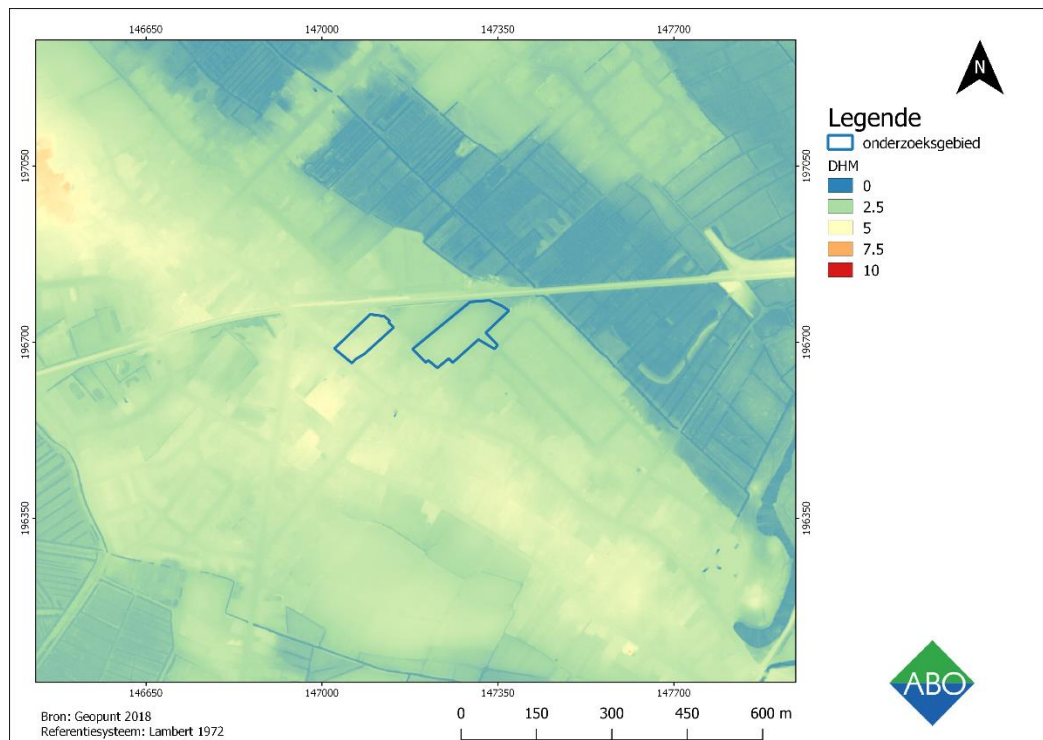
3.1.2 HOOGTEVERLOOP

Op de DHM kaart valt de lage positionering van het onderzoeksgebied op. Het bevindt zich namelijk ter hoogte van de Rupelvallei ten zuiden van de cuesta van Boom. De beboste zones ten oosten en westen van het onderzoeksgebied, waarvoorheen telkens een sloot of beek loopt, zijn nog lager gelegen. Wanneer we in detail gaan kijken merken we een daling van west naar oost (3,6m TAW naar 2,3m TAW). Van zuid naar noord is het terrein redelijk vlak en schommelt de hoogte rond ca 2,9m TAW.

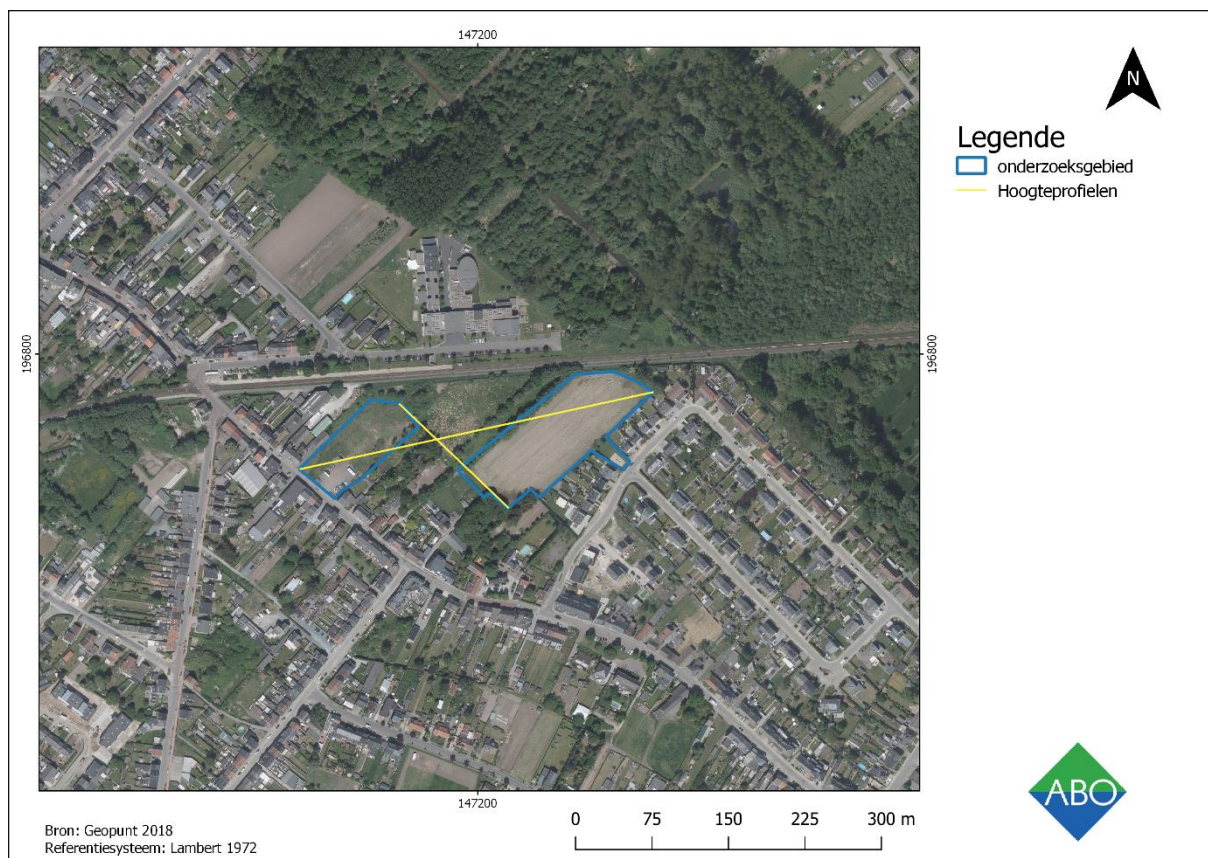
Op de hillshadekaart zien we dat het oostelijk gedeelte van het onderzoeksgebied vlakker verloopt dan het westelijke. Wellicht geeft dit aan dat er op het westelijk gedeelte toch enkele (sub)recente doch ondiepe ingrepen hebben plaatsgevonden.



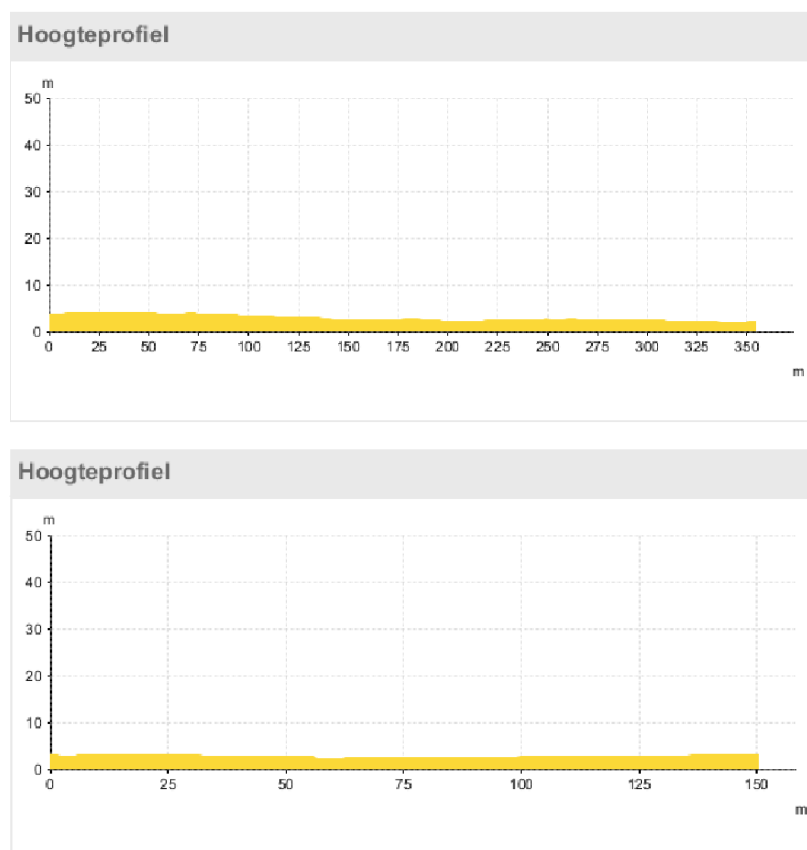
Figuur 4: DHM (uitzoom) met aanduiding van het studiegebied



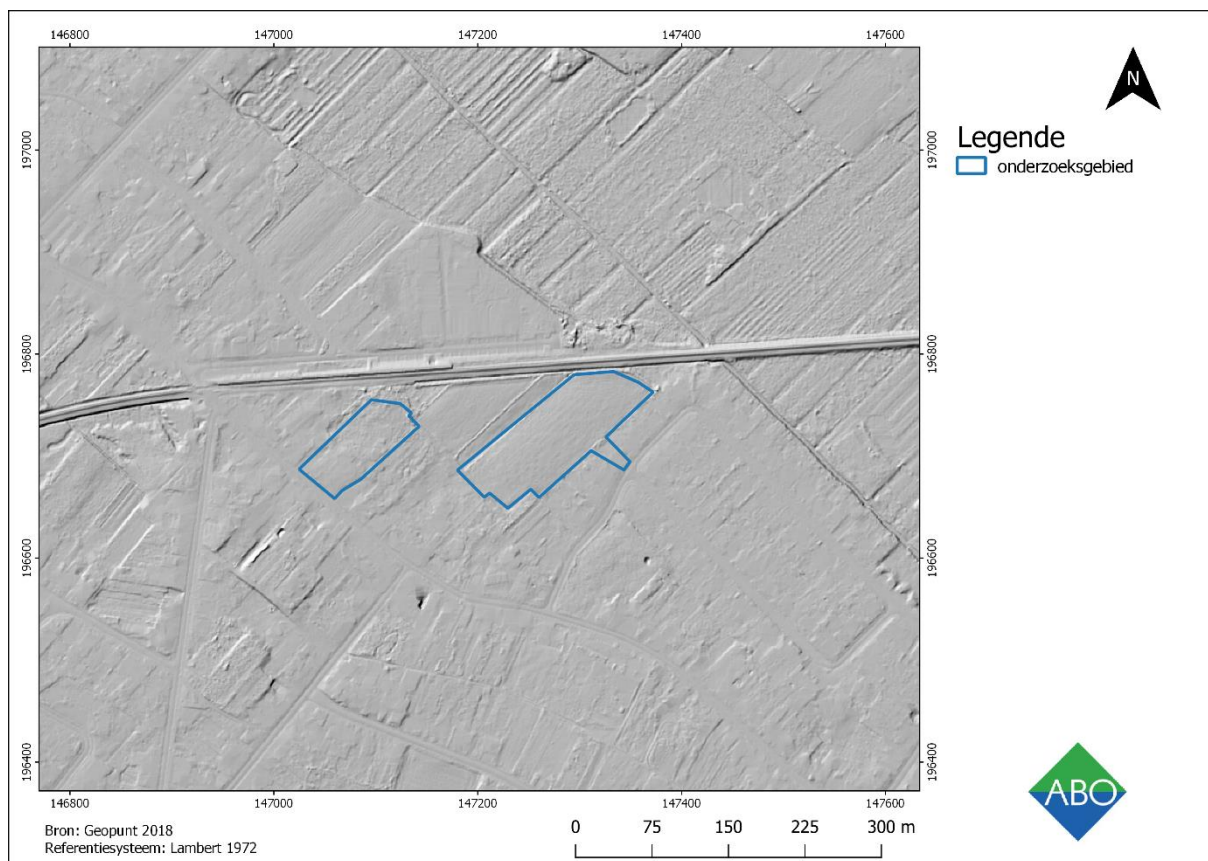
Figuur 5: DHM (inzoom) met aanduiding van het studiegebied



Figuur 6: Orthofoto met aanduiding van de locatie van de hoogteprofielen



Figuur 7: Hoogteprofielen (W-O: boven, Z-N: onder)



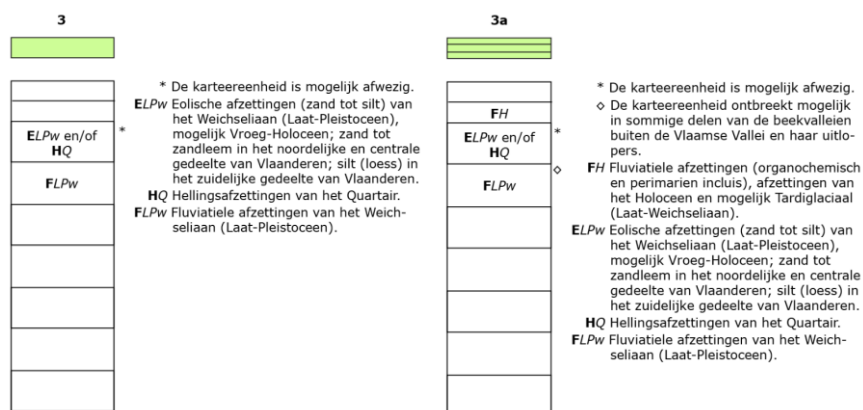
Figuur 8: Hillshade met de aanduiding van het studiegebied

komt een hele kleine zone met bodemtype **Sdc** voor. Deze staat voor een matig natte lemige zandbodem met vebrokkelde textuur B-horizont. Het zijn podzolachtige bodems en prepodzolen.

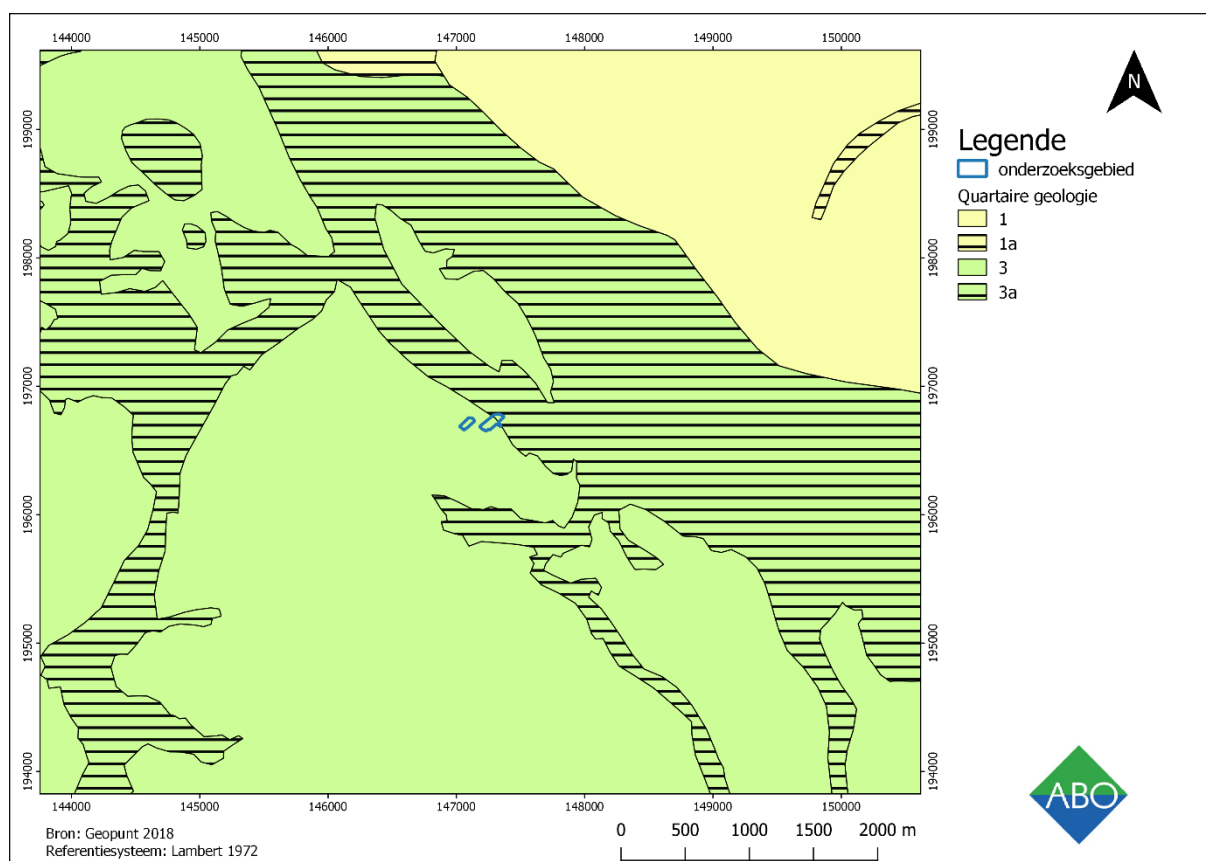
Op basis van enkel de bodemkartering wordt een potentieel goede bewaring van de originele bodemopbouw en daarmee samenhangend ook van de voor archeologie gevoelige lagen verwacht. De kartering op de bodemkaart moet echter steeds met enige voorzichtigheid aangenomen worden gezien de ouderdom van deze kaart. De kartering van de verschillende bodemtypes binnen het onderzoeksgebied is dus geen 100% vaststaand gegeven. Er werden in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied nog geen boringen of sonderingen uitgevoerd. Gezien de A-horizont tussen de 30 en 60cm dik zou zijn en de bodemingreep gemiddeld 40cm diep gaat, zal het archeologisch vlak op bepaalde plaatsen worden geraakt. Op andere plaatsen zal een te kleine buffer deze lagen onvoldoende beschermen. Archeologische sporen kunnen immers reeds voorkomen vanaf de B-horizont.

3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

De quartairgeologische ondergrond van het onderzoeksgebied kan voornamelijk gecategoriseerd worden onder type 3. Hierbij bestaat de onderste laag uit fluviatiele afzettingen uit het Laat-Pleistoceen. Erboven werd(en) hetzij eolisch materiaal in de vorm van zand tot zandleem, hetzij hellingsafzettingen uit het Quartair afgezet. De bovenste karteenheid is mogelijk afwezig. In het bovenste derde van het oostelijke deel van het onderzoeksgebied komt ook type 3a voor. Deze verschilt van type 3 in dat opzicht dat er boven reeds genoemde Quartaire lagen ook nog fluviatiele afzettingen uit het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal voorkomen.



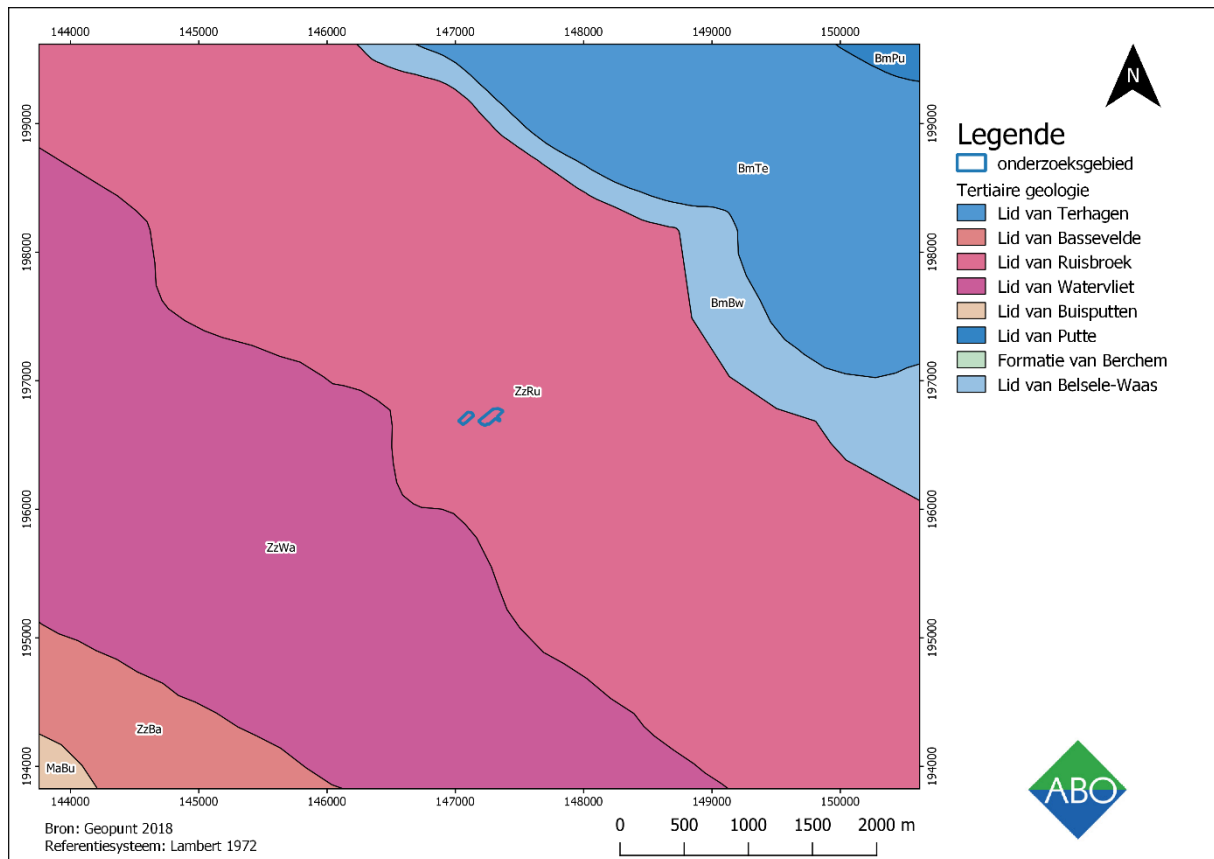
Figuur 10: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 3)



Figuur 11: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:1) met aanduiding van het studiegebied

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

Het onderzoeksgebied is op tertiairgeologisch vlak gelegen binnen het lid van Ruisbroek, deel van de Formatie van Zelzate. Het gaat om licht groengrijs tot grijsbruin sterk glauconiet- en fossielhoudend zand. Soms komen grote oesterschelpen voor. Er komen ook enkele kleirijke horizonten voor en verder worden de zanden van Ruisbroek ook gekenmerkt door sterke bioturbatie. Bijzonder is het voorkomen van tot 2,5m grote min of meer ronde kalkgecenmenteerde concreties.¹

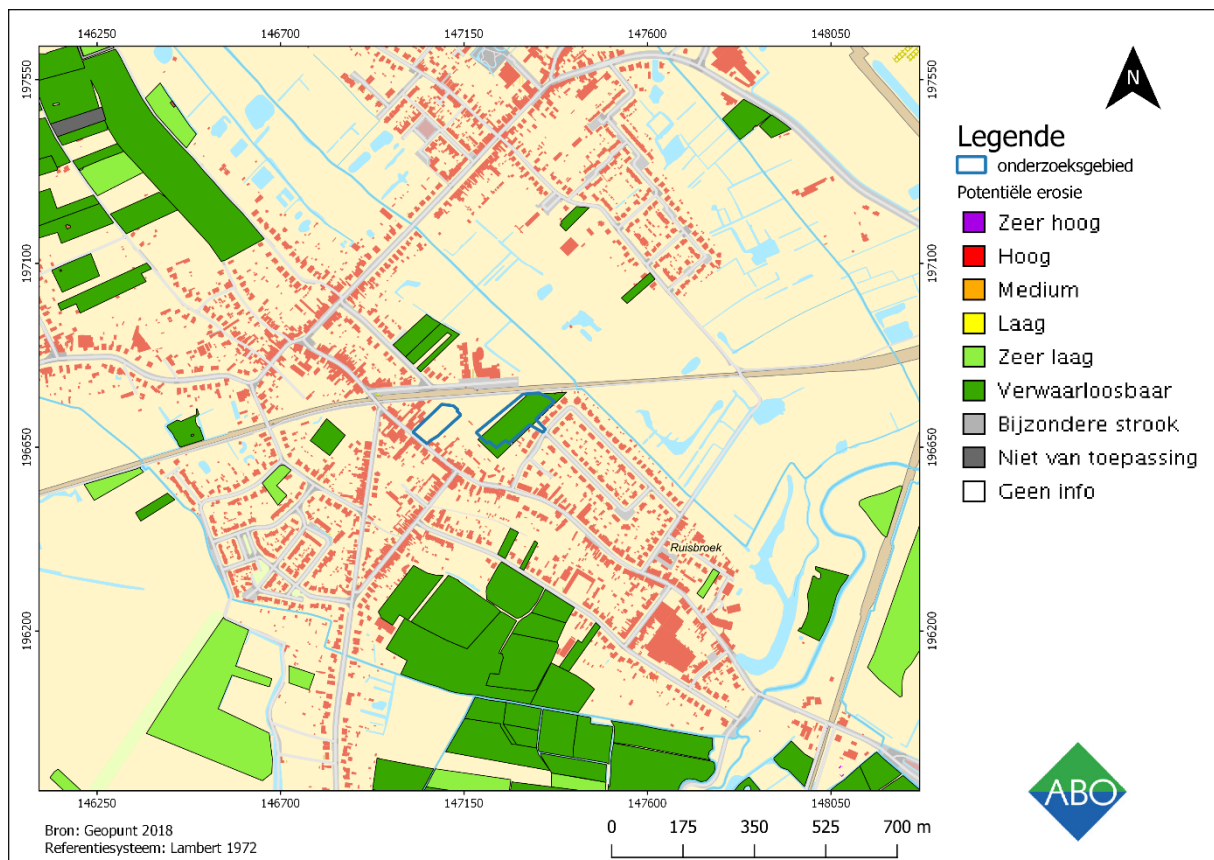


Figuur 12: Gedigitaliseerde tertiairgeologische kaart (1:1) met aanduiding van het onderzoeksgebied

¹ Buffel e.a. 2009

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

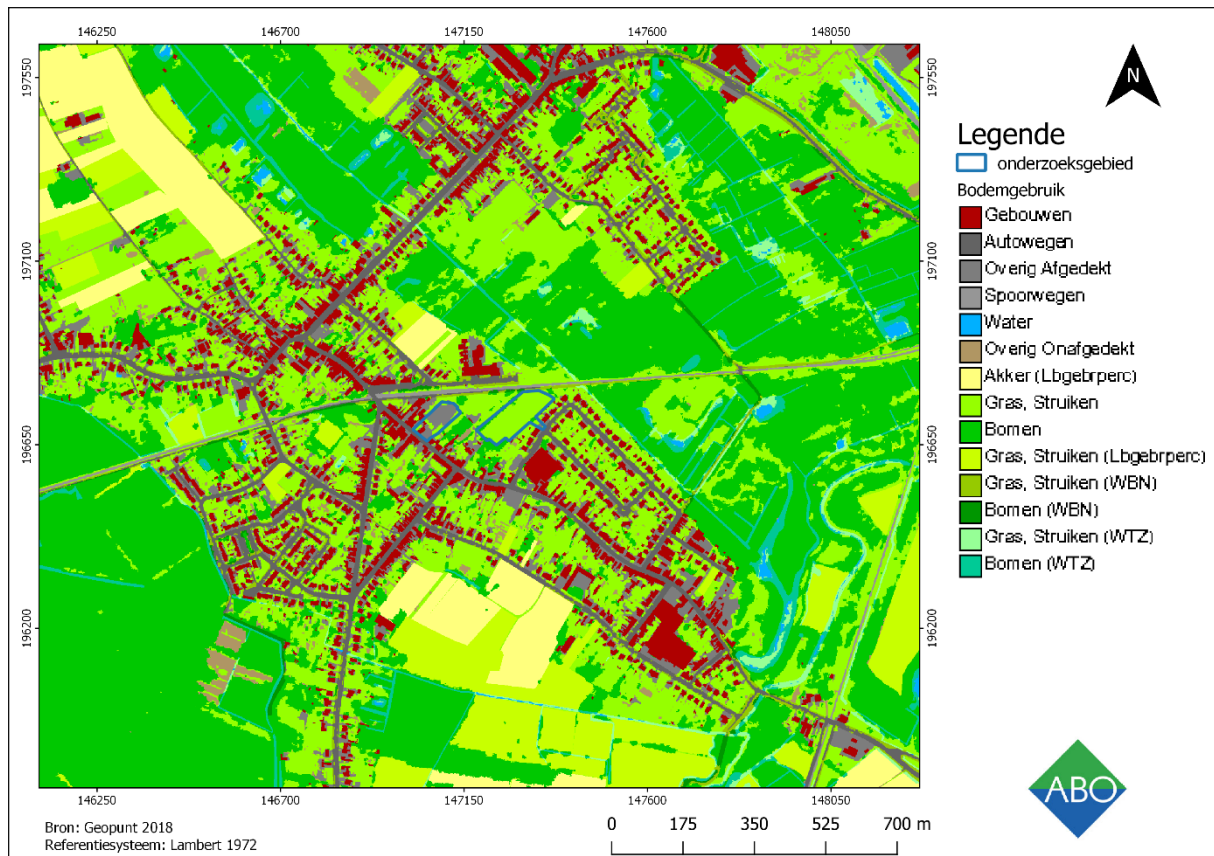
Het westelijke terrein staat niet gekarteerd op de bodemerosiekaart. Het oostelijk gedeelte heeft een verwaarloosbare erosiegraad.



Figuur 13: Bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (erosiepotentieel verwaarloosbaar (groen), erosiepotentieel zeer laag (licht groen))

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

De bodemgebruiksk kaart toont een wisselend gebruik aan in het studiegebied. Zo wordt het westelijke gedeelte voor het grootste gedeelte gekarteerd als ‘overig afgedekt’ en het oostelijke gedeelte door ‘gras en struiken’. Wellicht is het westelijke gedeelte van het onderzoeksgebied ooit quasi volledig verhard geweest



Figuur 14: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw)

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Niet van toepassing
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.2.1
Beschermde monumenten/stads- en dorpsgezichten	Relevant, cf. 4.2.2
Landschapsatlas	Niet relevant
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.2.3
Wereldoorlog relictten	Niet van toepassing
Cartografische bronnen	
Fricxkaart (ca. 1745)	Niet relevant, maar wel vermeld, cf. 4.4.1
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.4.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.4.3
Vandermaelen kaarten (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.4.4
Popp kaarten (1842-1879)	Relevant, cf. 4.4.5
Fotografische bronnen	
Orthofoto 1971	Relevant, cf. 4.5
Orthofoto 1979-1990	Relevant, cf. 4.5

Figuur 15: Tabel met geraadpleegde bronnen

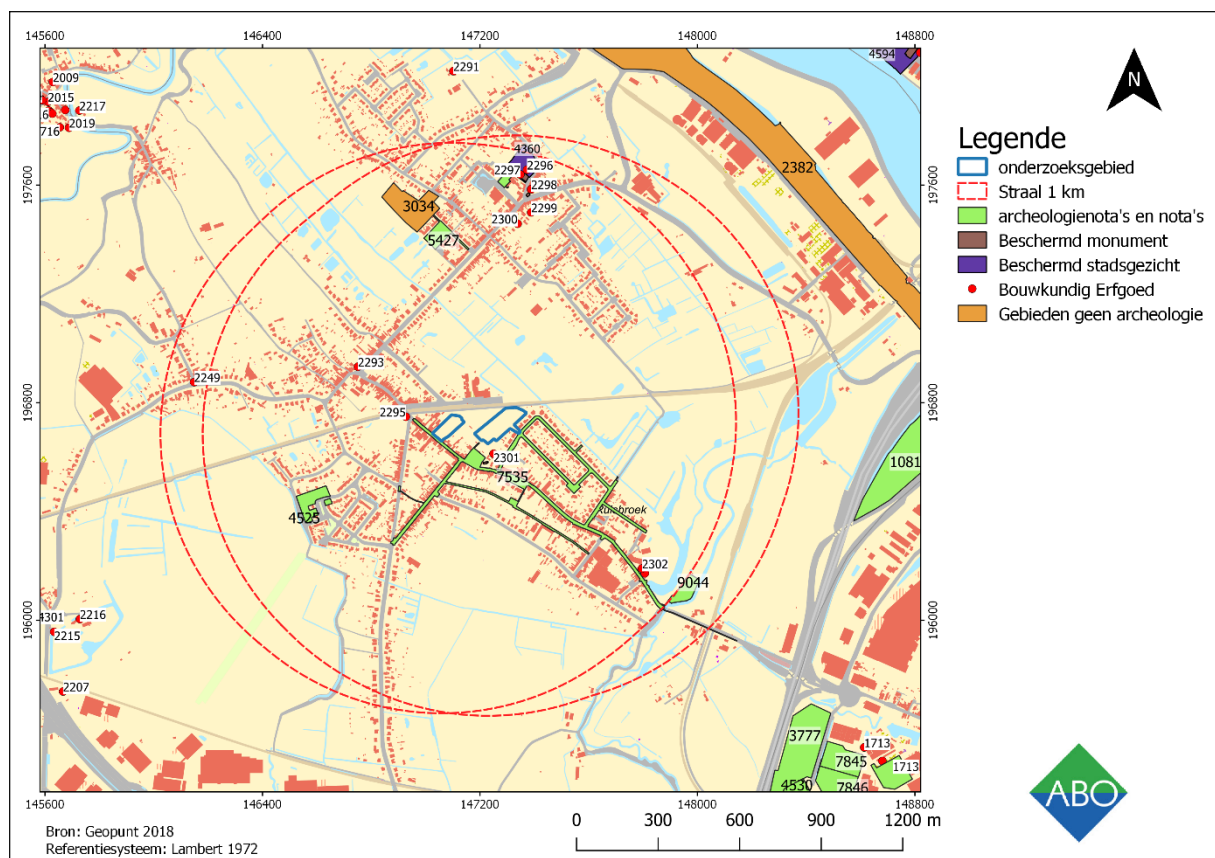
4.1 HISTORISCH KADER

Ruisbroek is van oudsher een dijken- en polderdorp dat gedurende haar geschiedenis meermaals werd geteisterd door zware overstromingen. Vermoedelijk bestond er reeds tijdens de Gallo-Romeins periode een bewoningskern ter hoogte van de Rupelovergang van Hellegat. Van deze mogelijke Romeinse aanlegplaats zouden de sporen al tijdens de middeleeuwen zijn vernield door de veelvuldige overstromingen. Volgens ene Verbeseelt zou Ruisbroek een deel van het Karolingsche domein van de Cornelimunster geweest zijn, dat later samen met Willebroek een afzonderlijke heerlijkheid werd met eigen schepenbank in het bezit van de Berthouts. In 1190 vervolgens zou Ruisbroek bij het Land van Rumst, een feodale entiteit rond Hellegat, zijnde de belangrijkste Rupeloversteekplaats tot het ontstaan van Klein Willebroek in de 16^e eeuw, gevoegd geweest zijn. Nog later kwam het dorp in handen van de abt van Grimbergen en dit tot de Franse Revolutie.

Vandaag de dag bestaat de gemeente uit 2 woonkernen: Ruisbroek ten noorden en Sauvegarde ten zuiden. Beide groeiden uit als straatdorpen rond belangrijke plaatsen. Ruisbroek rond de Rupeloversteekplaats en Sauvegarde als middeleeuws bedevaartsoord rond de Heilige Katharina.

4.2 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

Hieronder wordt in Figuur 16 een visueel overzicht gegeven van het in de omgeving van het onderzoeksgebied voorkomende onroerend erfgoed. Enkel de meest nabije worden vervolgens besproken. In het noorden komen alvast enkele 'gebieden geen archeologie' voor.



Figuur 16: Weergave van de meldingen uit de Inventaris Onroerend Erfgoed

4.2.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

IBE	Locatie	Omschrijving	Datering
2293	Kerkstraat 116	Burgerhuis	Interbellum
2295	Pullaarsteenweg 2	Burgerhuis	1 ^e helft 20 ^e eeuw
2301	Sint-Katharinastraat 61	Sint-Katharinakapel	18 ^e eeuw

Figuur 17: Overzichtstabel bouwkundig erfgoed in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied

In bovenstaande tabel werden slechts de bouwkundige relictten in een straal van ca. 400 meter rond het studiegebied weergegeven. Het gaat om 2 burgerhuizen en de bedevaartskapel van Sint-Katharina. De relevantie van dit bouwkundig erfgoed voor het onderzoeksgebied is echter beperkt gezien de afstand ervan tot de betreffende gebouwen.

4.2.2 BESCHERMDE STADS- OF DORPSGEZICHTEN

De pastorie van de Sint-Katharinaparochie en de parochiekerk Sint-Katharina met omgeving (ID4360) is eveneens beschermd als stads- of dorpsgezicht en als monument. Ze bevindt zich op 1km ten noorden van het onderzoeksgebied ter hoogte van Ruisbroek-Dorp. Het gaat om een driebeukige neogotische kruiskerk met omringend, deels omhaagd kerkhof, gesitueerd op een verhevenheid in de dorpskern. De parochie zou teruggaan tot de 12^e en mogelijk zelfs de 11^e eeuw.

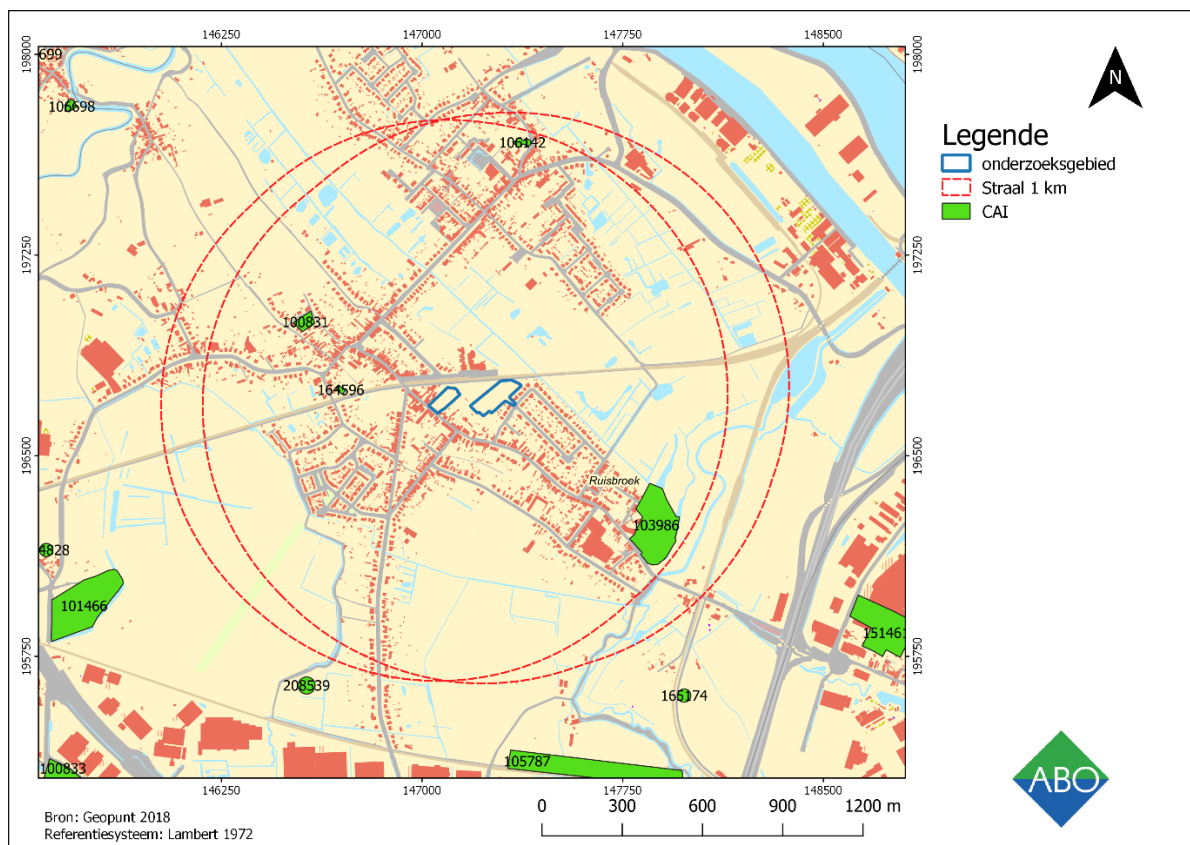
4.2.3 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

De CAI-meldingen in een straal van ca. 1 kilometer rond het onderzoeksgebied (Figuur 19) getuigen van een mogelijke menselijke aanwezigheid in de omgeving tussen de steentijd en de nieuwe tijd. Alle meldingen bevinden zich ter hoogte van gelijkaardige landschappelijke entiteiten (Figuur 20). Het merendeel betreft plaatsgebonden erfgoed, slechts op één locatie werden per toeval archeologische vondsten en sporen aangetroffen. In een oude ploeglaag werd een volledig intact spinklosje en enkele scherven (waaronder besmeten exeplaren) uit de vroege ijzertijd aangetroffen. Verder werden hier ook 2 silexfragmentjes in de B/BC-horizont aan het licht gebracht. Tenslotte stootte men hier ook op een paalspoor en een deel van een gracht. Beide werden ondanks de aanwezigheid van enkele (secundaire?) ijzertijdscherven en silexfragmenten in de middeleeuwen geplaatst.

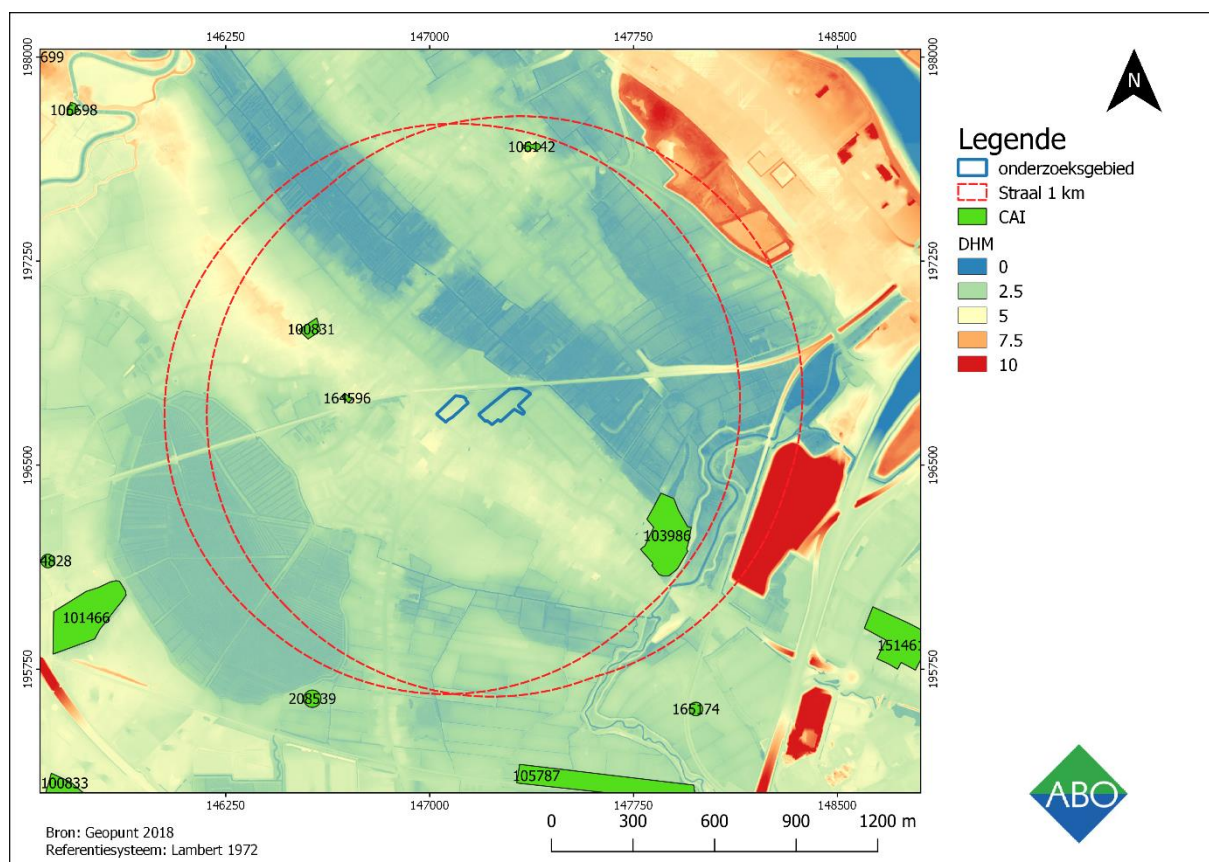
Er kan besloten worden dat er in de nabije omgeving reeds sinds de steentijd menselijke aanwezigheid voorkwam. Verder zou er ook tijdens de ijzertijd, middeleeuwen en nieuwe tijd occupatie geweest zijn.

CAI	Naam	Omschrijving	Datering
ID106142	Sint-Katharinakapel	Kapel	Volle middeleeuwen
ID100831	Molen van het Eykerveld	Dwangmolen	Late middeleeuwen
ID164596	Jan De Donckerlaan 34	Toevalsvondsten: aardewerk silex	Vroege IJzertijd Steentijd
		Grondsporen	Middeleeuwen
ID103986	Hof ter Zielbeek	Bewoning Watermolen Lusthof	Late middeleeuwen Late middeleeuwen Nieuwe tijd

Figuur 18: Overzichtstabel CAI



Figuur 19: Alle CAI-waarden binnen een straal van 1km



Figuur 20: CAI-waarden op Digitaal Hoogte Model

4.3 RECENT ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In het kader van deze nota werden andere bekrachtigde archeologienota's betreffende onderzoeksgebieden uit de nabije omgeving geconsulteerd. Deze worden ter volledigheid van de stand van zaken van de kennis omtrent de omgeving van het onderzoeksgebied kort meegegeven.

- De heraanleg van de Sint-Katharinastraat en omgeving met een nieuw rioleringssysteem en wegenis was reeds het onderwerp van een andere archeologienota (ID7535 en ID9044) die eerder dit jaar werd opgemaakt door All-Archeo. Het rioleringstracé werd vrijgegeven omwille van de reeds aanwezige verstoing en het lage kennisvermeerderingspotentieel. Het bufferbekken daarentegen werd gezien de niet uit te sluiten archeologische verwachting op vlak van steentijd, ijzertijd en middeleeuwen geselecteerd voor verder onderzoek (landschappelijk booronderzoek en eventueel verder booronderzoek in het kader van steentijd, proefsleuvenonderzoek).²
- Een kleine kilometer ten noorden van het plangebied werd ook reeds een plangebied ter hoogte van Ruisbroek-Dorp (ID7307) door All Archeo onderzocht. Deze locatie kende een gunstige landschappelijke ligging maar omwille van het steeds in gebruik geweest zijn als akkerland en later ook veelvuldig onderhevig geweest zijn aan recente ingrepen, werd het steentijdpotentieel als laag ingeschat. Wel werd een proefsleuvenonderzoek geadviseerd.³

4.4 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.4.1 FRICXKAART (CA. 1712)

De Fricxkaart geeft weinig detail en is daarenboven erg onnauwkeurig. Zo wordt het onderzoeksgebied hier ter hoogte van de Rupel voorgesteld terwijl dit in feite veel zuidelijker hoort te liggen. Wel kan men een idee krijgen omtrent het omgevende landschap begin 18^e eeuw. De Rupel met haar oversteekplaatsen (de zogeheten Hellegaten) domineren het landschap.

² Reyns e.a. 2018

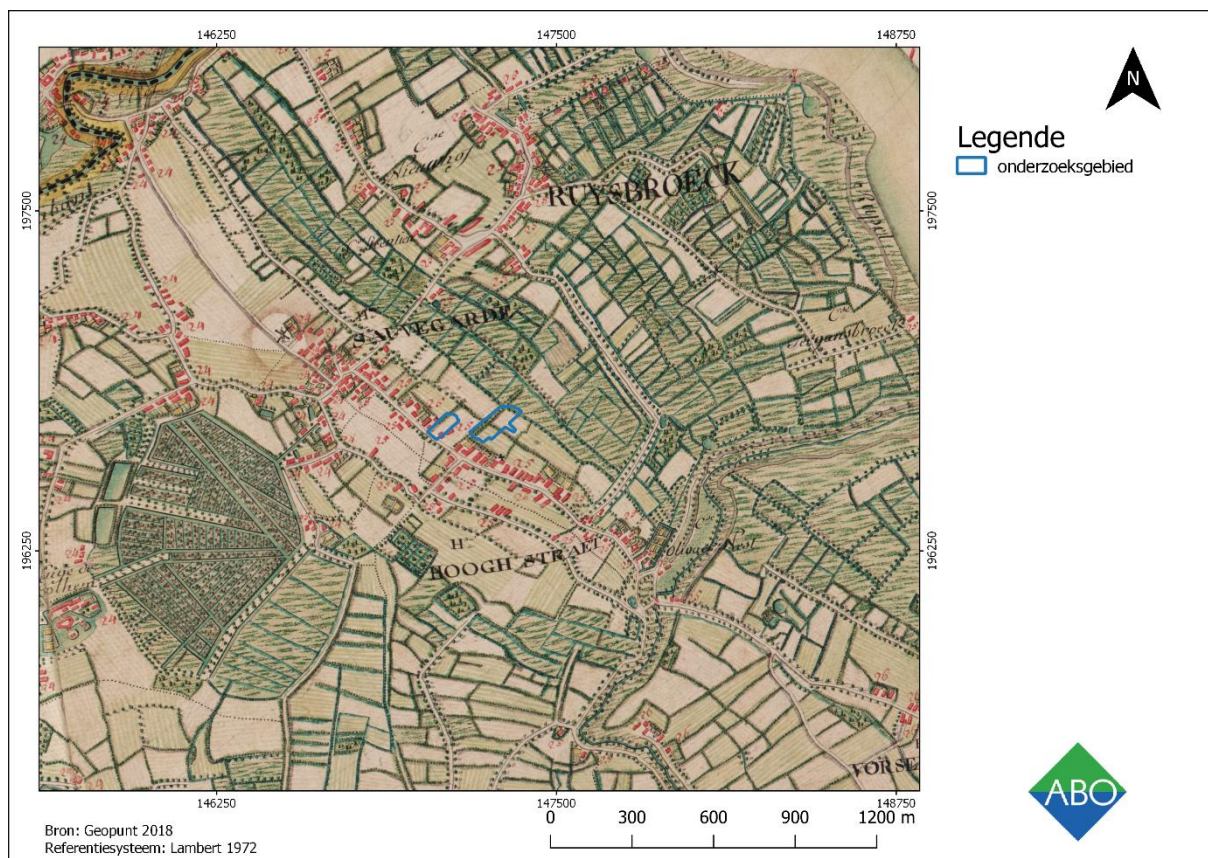
³ Reyns en Ferket 2018



Figuur 21: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied

4.4.2 FERRARISKAART (CA. 1771- 1778)

Wanneer we de omgeving van het onderzoeksgebied (Figuur 22) bekijken bemerken we de groene zones met akkers en weilanden ten noord(oost)en en zuid(west)en van de lintvormige bebouwing genaamd Sauvegarde. De Ferrariskaart geeft voor het eerst een gedetailleerde weergave van het onderzoeksgebied. Wanneer we wat meer in detail gaan kijken (Figuur 23) bemerken we dat er langs de toenmalige versie van de Sint-Katharinastraat al heel wat bebouwing voorkwam en dat het westelijke deel van het onderzoeksgebied zich tussen 2 woningen bevindt. Op de oostelijke rand van dit westelijke gedeelte van het onderzoeksgebied zou eventueel net bebouwing worden aangesneden. Er moet hier echter rekening worden gehouden met een mogelijke onnauwkeurigheid bij het georefereren zodat hier geen zekerheid over bestaat. De Dr.F.De Wachterlaan komt nog niet voor en zal dus pas later worden aangelegd. Het oostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied bestaat uit akkerland. Naast de reeds bij het Bouwkundig Erfgoed besproken in het dorp Ruisbroek voorkomende Sint-Catharinakapel komt ook vlakbij het onderzoeksgebied een dergelijke kapel voor. Deze wordt immers op beide volgende kaarten afgebeeld en op de Vandermaelenkaart ook effectief benoemd.



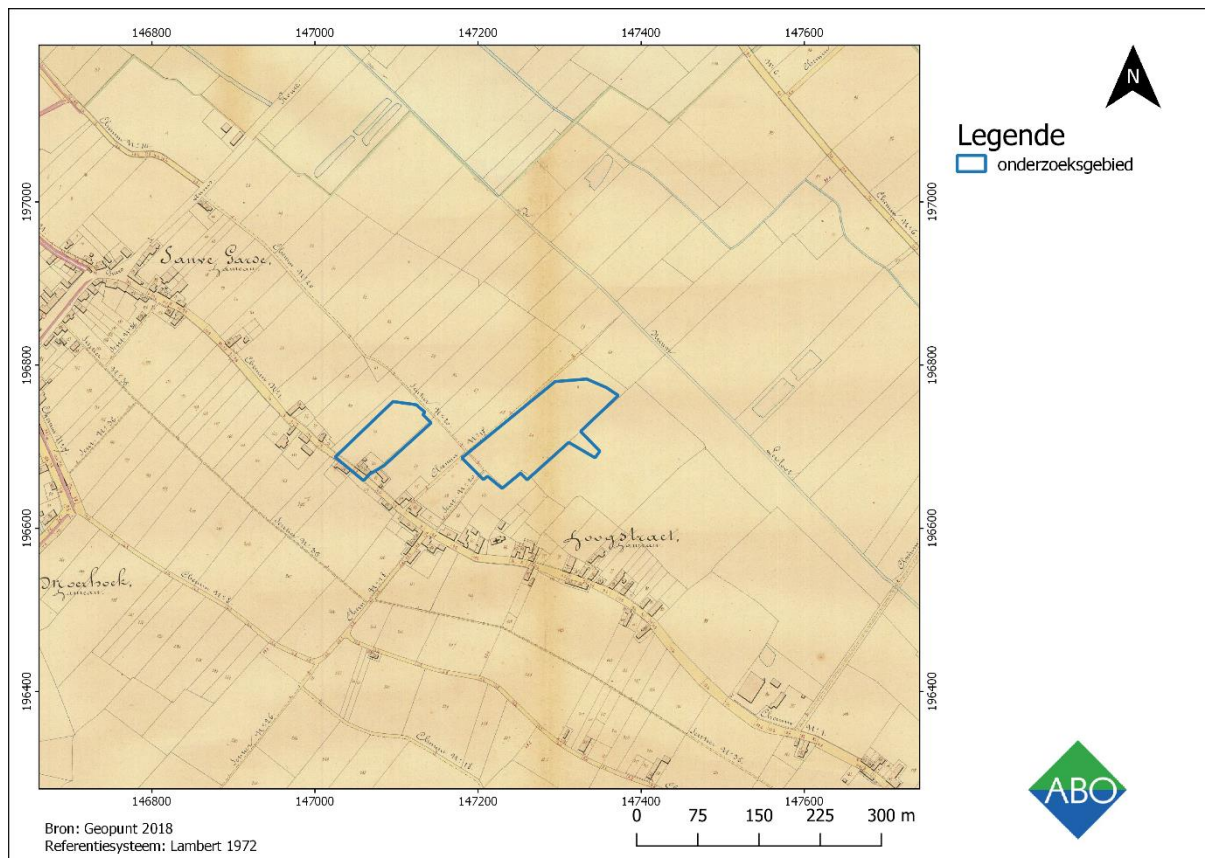
Figuur 22: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied



Figuur 23: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (detail)

4.4.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

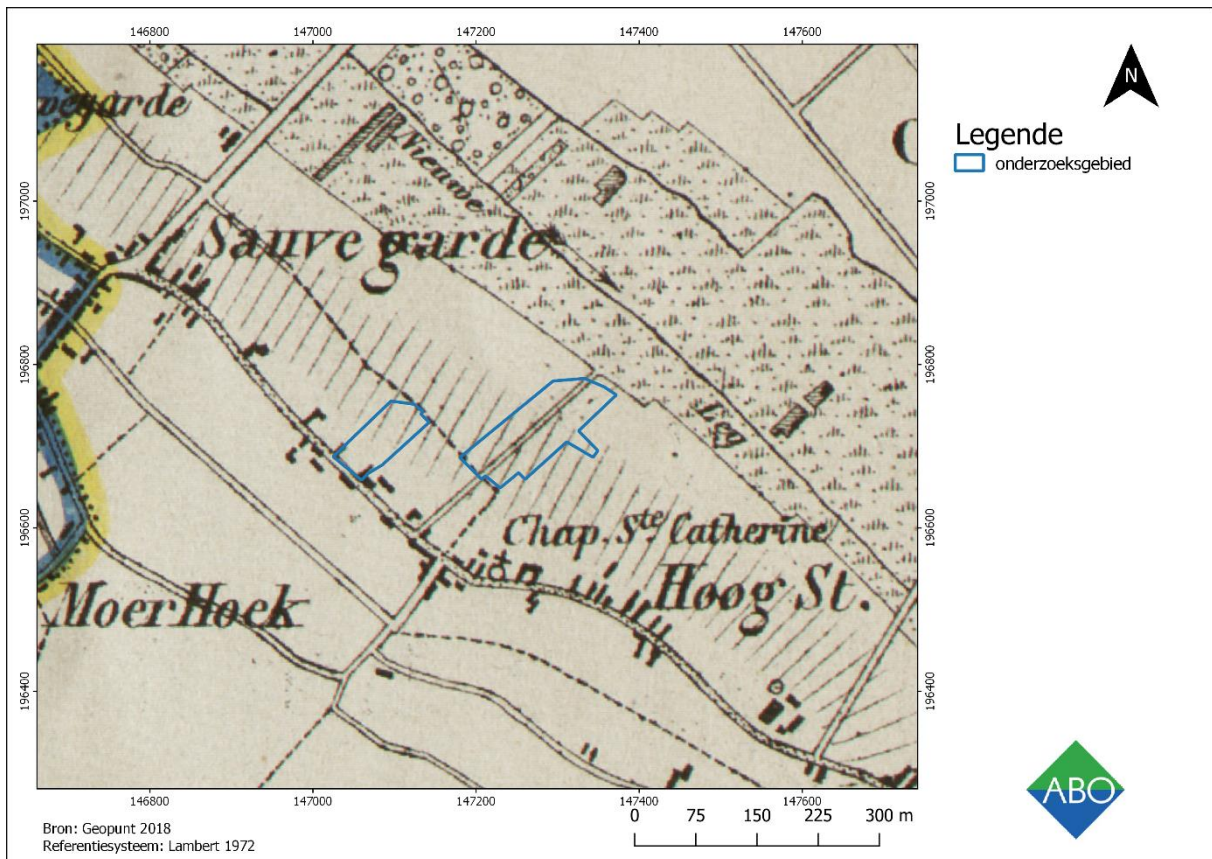
De Atlas der Buurtwegen geeft een gelijkaardige situatie weer zoals terug te vinden op de Ferrariskaart. Opnieuw wordt er bebouwing in de zuidoostelijke hoek aangegeven. De Sint-Katharinastraat heette toen nog de Hoogstraat.



Figuur 24: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied

4.4.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

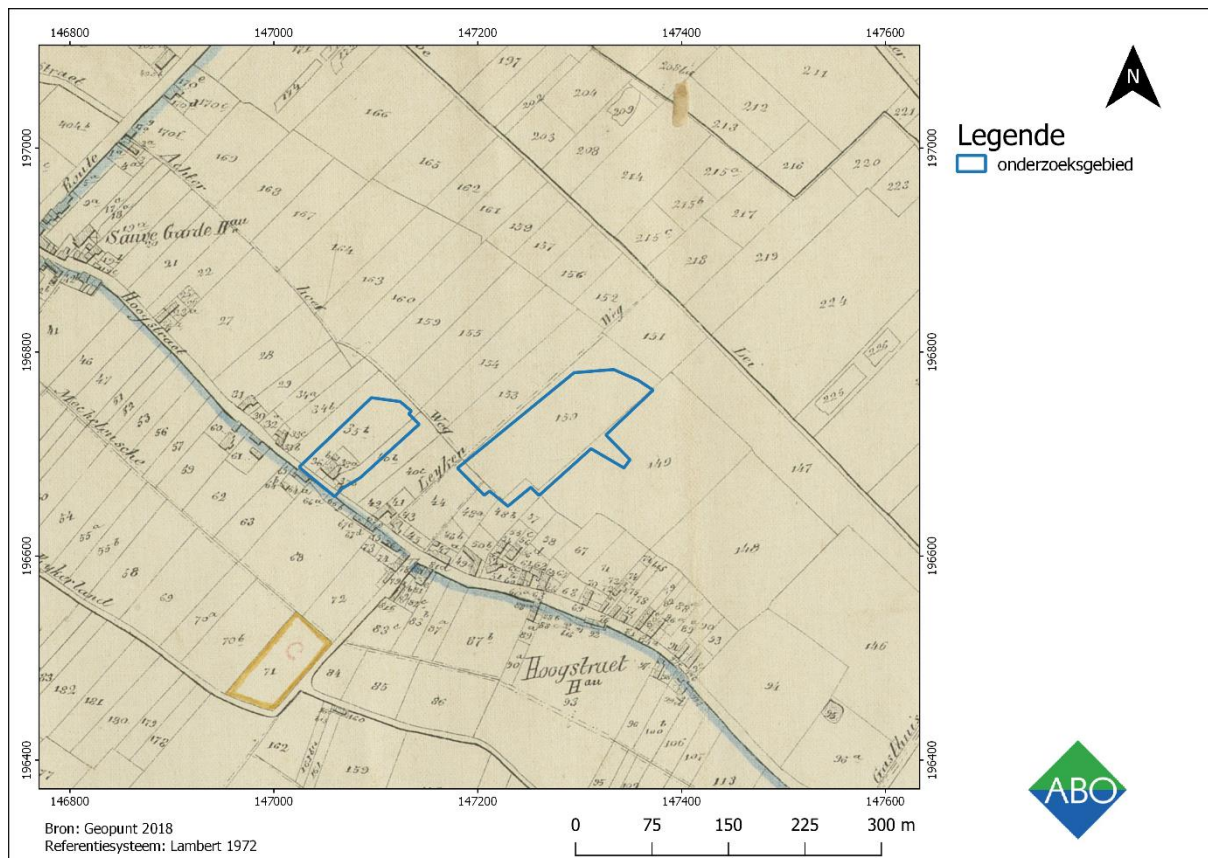
Opnieuw bemerken we een gelijkaardige situatie als op de eerdere historische kaarten. In de uiterste zuidoostelijke hoek van het westelijke gedeelte wordt ook weer bebouwing weergegeven. De voorloper van de Dr. F. De Wachterlaan is intussen ook aangelegd. Het feit dat deze het oostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied middendoor klieft geeft aan dat het onderzoeksgebied mogelijk niet 100% correct is gegeorefereerd.



Figuur 25: Vandermaelen kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied

4.4.5 POPPKAART (1842-1879)

Op de Poppkaart tenslotte is opnieuw een gelijkaardige situatie zichtbaar. De perceelsindelingen op het oostelijke gedeelte zijn anders dan op de Ferrariskaart. Ook hier wordt in het zuiden van het westelijke gedeelte bebouwing weergegeven en wordt de Sint-Katharinastraat nog steeds Hoogstraat genoemd.



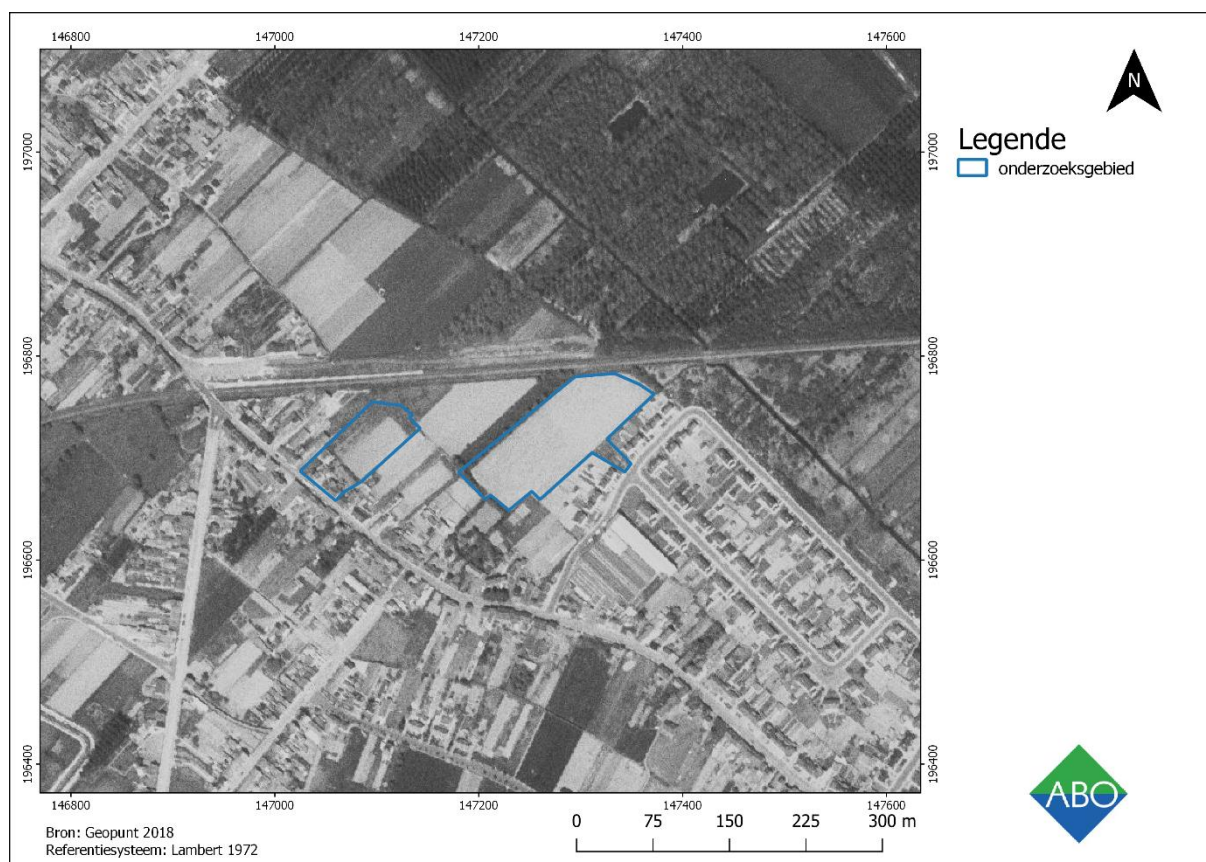
Figuur 26: Poppkaart met de studiegebied

4.5 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

De orthofoto van 1971 (Figuur 27) toont duidelijk dat het onderzoeksgebied grotendeels onbebouwd is. Het westelijke gedeelte vertoont structuren aan de zuidkant en een zeer strakke aflijning van een zone ter hoogte van de volledige oostelijke zijde. Dit lijkt overeen te komen met de bodemgebruikskaart en geeft een (sub)recente antropogene tussenkomst aan. Het oostelijke gedeelte is volledig onbebouwd en in gebruik als akkerland.

Op de orthofoto van 1970-1990 (Figuur 28) ziet het westelijke gedeelte van het onderzoeksgebied er intussen anders uit. Op het bovenste tweederde bevindt zich terug grasland.

Op de meest recente orthofoto (Figuur 1) zien we dat ook de structuren aan de straatzijde op het westelijke gedeelte zijn verdwenen. Enkel een kleine verharde zone resteert.



Figuur 27: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1971) met weergave van het studiegebied



Figuur 28: Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch (1979-1990) met weergave van het studiegebied

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van landschappelijke, archeologische en historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Landschappelijke gegevens

Het plangebied bevindt zich in de driehoek tussen de spoorweg, de Sint-Katharinastraat en de Dr. F. De Wachterlaan. Ten noorden van beide gedeelten van het onderzoeksgebied komt de spoorweg tussen Puurs en Boom voor. Ten zuiden bevindt zich de Sint-Katharinastraat en ten oosten de Dr. F. De Wachterlaan.

Het onderzoeksgebied met een totale oppervlakte van ca 1,7ha is vandaag enerzijds op het westelijke gedeelte in gebruik als braakliggende grond (ca 5.300m²) inclusief een kleine verharde zone met gebroken asfalt in het zuiden die als parking fungeert (850m²); anderzijds ter hoogte van het oostelijke gedeelte (ca 12.000m²) als akkerland dat met een klein perceel grasland (ca 110m²) is verbonden met de F.De Wachterlaan.

Op de DHM kaart valt de lage positionering van het onderzoeksgebied op. Het bevindt zich namelijk ter hoogte van de Rupelvallei ten zuiden van de cuesta van Boom. Dit sluit echter niet uit dat er menselijke activiteit in het verleden is geweest. Sommige activiteiten zoals veeteelt of vlasroten vereisen immers de nabijheid van water. Op de hillshadekaart zien we dat het oostelijk gedeelte van het onderzoeksgebied vlakker verloopt dan het westelijke. Wellicht geeft dit aan dat er op het westelijk gedeelte toch enkele (sub)recente doch ondiepe ingrepen hebben plaatsgevonden. Dit wordt ook bevestigd op de orthofoto van 1971.

Op het westelijke gedeelte komt hoofdzakelijk bodemtype **Scm** voor. Het gaat om een matig droge lemige zandbodem met dikke antropogene humus A-horizont. Het gaat om plaggenbodems met een donkergrijze of donkerbruine A-horizont van meer dan 60cm dik bovenop een verbrokkelde podzol B-horizont. De roestverschijnselen beginnen tussen de 60 en 90cm. In het oostelijke gedeelte komt voornamelijk een **Scb**-bodem voor. Het gaat om een matig droge lemige zandbodem met structuur B-horizont. De A-horizont is ongeveer 25cm dik. Daaronder komt een weinig humeuze bruine B-horizont van 20 à 30cm dik voor. De roestverschijnselen beginnen eveneens tussen de 60 en 90cm.

Er werden in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied nog geen boringen of sonderingen uitgevoerd. Gezien de A-horizont tussen de 30 en 60cm dik zou zijn en de bodemingreep gemiddeld 40cm diep gaat, zal het archeologisch vlak op bepaalde plaatsen worden geraakt. Op andere plaatsen zal een te kleine buffer deze lagen onvoldoende beschermen. Archeologische sporen kunnen immers reeds voorkomen vanaf de B-horizont.

Archeologische gegevens

Er kan op basis van de CAI-meldingen besloten worden dat in de nabije omgeving reeds sinds de steentijd menselijke aanwezigheid voorkwam. Het gaat voornamelijk om plaatsgebonden erfgoed en verder ook om enkele toevalsvondsten. Alle CAI-meldingen bevinden zich ter hoogte van gelijkaardige landschappelijke entiteiten. De kans op het voorkomen van gelijkaardig plaatsgebonden erfgoed is klein, maar de losse vondsten uit de steentijd en ijzertijd wijzen indirect wel op menselijke activiteiten in de omgeving gedurende deze periodes.

Het cartografische materiaal geeft aan dat al sinds eind 18^e eeuw bebouwing zou voorkomen in de zuid(oost)elijke hoek van het westelijke gedeelte van het plangebied. Deze zone grenst immers aan de Sint-Catharinastraat. Verder is het plangebied steeds onbebouwd geweest. Op de orthofoto van 1971 is voorts ook zichtbaar dat er op het noordelijke tweederde een menselijke ingreep is geweest. De aard hiervan is echter onbekend. Verder zijn er zowel op deze orthofoto als op die van 1979-1990 ook steeds structuren aan de straatkant geweest. Er kan met andere woorden vermoed worden dat de 18^e eeuwse gebouwen reeds verstoord zijn door de recentere bouwactiviteiten. Er bestaat echter geen zekerheid omtrent het al dan niet voorkomen van een ouder archeologisch vlak onder deze structuren.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

De inschatting van het potentieel tot kennisvermeerdering is gericht op het aantreffen van archeologische sequenties gaande van de steentijd tot de post-middeleeuwen op de locatie van de geplande werken aan de Sint-Katharinastraat en Dr.F.De Wachterlaan te Ruisbroek (Puurs). In verband met het archeologisch potentieel is het van belang de conservatiegraad van de mogelijke archeologische sporen nader te bekijken en te onderzoeken.

Het westelijke gedeelte van het onderzoeksgebied is mogelijk aan de zuidzijde verstoord. De diepte en de aard hiervan kan echter niet op basis van een bureaustudie achterhaald worden. Evenmin kan a priori uitgesloten worden dat er onder de (sub)recente structuren nog restanten zijn van de 18^e eeuwse bebouwing aan de straatkant (Sint-Katharinastraat). Voorts kan er ter hoogte van de rest van dit westelijke gedeelte ook –vermoedelijk ondiepe – verstoring voorkomen. Helaas is hierover niets geweten en kan het archeologisch potentieel bijgevolg ook niet uitgesloten worden. Ook de wetenschap dat hier wellicht een dik plaggendek voorkomt geeft aan dat de archeologische lagen mogelijk bewaard zijn gebleven.

Het oostelijke deel is altijd in gebruik geweest als akkerland. Structurele (diep)ploegactiviteiten kunnen het archeologische erfgoed geraakt, verstoord of vernield hebben, maar ook hierover kan bij voorbaat geen uitspraak gedaan worden.

Rekening houdend met deze voorgaande argumenten schatten we het potentieel tot kennisvermeerdering voor het volledige onderzoeksgebied gemiddeld in en adviseren wij verder vooronderzoek op het hele onderzoeksgebied. Archeologisch onderzoek zou tot eventuele kenniswinst betreffende de regio kunnen leiden.

5.3 SAMENVATTING

In opdracht van de initiatiefnemer van de geplande infrastructuurwerken te Puurs werd door ABO nv een archeologische bureaustudie uitgevoerd.

Het plangebied bevindt zich in de driehoek tussen de spoorweg, de Sint-Katharinastraat en de Dr. F. De Wachterlaan. De ondergrond bestaat er overwegend uit matig droge lemige zandbodems. Het oostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied is reeds lange tijd in gebruik als akker. Hier kunnen de langdurige landbouwactiviteiten invloed hebben gehad op het archeologisch archief in de ondergrond. Het westelijk gedeelte is meer onderhevig geweest aan menselijke ingrepen doch de aard, noch diepte zijn hiervan gekend. De straatkant van dit deel zou alleszins al bebouwd geweest zijn sinds de 18^e eeuw. Momenteel rest hier enkel een verharde zone van. In ieder geval kan de aard en diepte van de verstoring niet bij voorbaat ingeschat worden, noch de impact hiervan op het eventueel aanwezige archeologische erfgoed. De buffer tussen de diepte van de toekomstige ingreep en het eventuele archeologische vlak (tussen de 30 en 60cm -MV) lijkt alleszins niet afdoende om dit laatste te beschermen.

Toevalsvondsten uit de omgeving wijzen indirect op mogelijke bewoning in de regio vanaf de steentijd en ijzertijd. Verder komt ook plaatsgebonden erfgoed uit de volle, late en post-middeleeuwen voor. De archeologische verwachting is gemiddeld. Gezien de aanwezigheid van een archeologische site niet kan worden uitgesloten dient verder vooronderzoek uitgevoerd te worden op het volledige onderzoeksgebied. De voorgestelde onderzoeksstappen worden verder uitgewerkt in het Programma van Maatregelen.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	Director		7 februari 2019
Toon Moeskops	Business Unit Manager		7 februari 2019
Anouk Van der Kelen	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		7 februari 2019

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 LITERAIRE BRONNEN

Buffel M., Vandenberghe N. en Vackier M. 2009. Toelichtingen bij de geologische kaart van België Vlaams Gewest. Kaartblad 23 Mechelen. KBIN, Brussel.

Reyns R., Claessens L. en Ferket R., 2018. Archeologienota Ruisbroek (Puurs) – Sint-Katharinastraat. Rapporten All-Archeo bvba 684, Temse.

Reyns R., en Ferket R., 2018. Archeologienota Ruisbroek (Puurs) – ruisbroek-Dorp. Rapporten All-Archeo bvba 562, Temse

7.2 WEBSITES

Inventaris onroerend Erfgoed 2018

Geopunt Vlaanderen 2018

Centrale Archeologische Inventaris 2018.

Nationaal Geografisch Instituut 2018